

ارزیابی فقهی - حقوقی نقش و وظایف بانک گشاینده در اعتبارات اسنادی

تاریخ دریافت: 1395/02/28 تاریخ پذیرش: 1395/06/31 میثم

خزائی¹/ سعید نظری توکلی^{**}

چکیده

اعتبارات اسنادی از رایج‌ترین روش‌های پرداخت وجه کالا در تجارت بین‌الملل است که با واسطه بانک فروشنده و خریدار انجام می‌گیرد. اعتبارات اسنادی دارای ارکان متقاضی، بانک گشاینده و ذینفع اعتبار است که پژوهش حاضر، نقش و تعهدات بانک گشاینده را به عنوان یکی از ارکان اعتبار مورد بررسی قرار می‌دهد. با بررسی ویژگی‌ها و شرایط اعتبارات اسنادی، قرارداد مذکور، قراردادی خصوصی است که انعقاد آن متوقف بر رضایت سه طرف متقاضی، ذینفع و بانک گشاینده اعتبار است، لکن انعقاد آن با ایجاب متقاضی و قبول بانک گشاینده اعتبار انجام می‌گیرد. گشایش اعتبار، دریافت وثیقه (پوشش) از متقاضی، بررسی اسناد و تطبیق آنها با اعتبار، ابلاغ اعتبار به ذینفع، پرداخت وجه اعتبار، تحویل اسناد به متقاضی و تسویه با او، از جمله وظایف بانک گشاینده اعتبار است. این تعهدات با وظایف عامل در جعاله قابل تطبیق نیست. با این حال بانک گشاینده اعتبار طبق اصل صحت قراردادها و حاکمیت اراده، می‌تواند ضمن قراردادی، خود را متعهد به انجام اعمالی کند که با توجه به اصل لزوم قراردادها نتواند از آن برگردد.

واژگان کلیدی: اعتبارات اسنادی، ارکان اعتبار، بانک گشاینده، جعاله.

* . استادیار دانشگاه آیت‌الله بروجردی (Maysam6235@gmail.com).

** . دانشیار دانشگاه تهران.

مقدمه

با پیچیده شدن روابط تجاری و کمتر شدن اطمینان خریدار و فروشنده به همدیگر، اعتبارات اسنادی به عنوان روشی که منافع هر دوی آنها را تأمین می‌کند، در دوران معاصر پا به عرصه وجود نهاده است.

امروزه اعتبارات اسنادی نقشی بی‌بدیل در عرصه تجارت بین‌الملل ایفا می‌کند؛ زیرا: فاصله زیاد، عدم آشنایی دو طرف داد و ستد با یکدیگر، عدم وجود پول واحد و وجود مقررات مختلف داخلی گرچه سبب پیچیده شدن مبادلات تجاری می‌شود، اما اعتبارات اسنادی می‌تواند کمک شایانی به آسان‌سازی و بهبود این مناسبات کند (طارم سری، 1377: 134)؛ منافع تمام اطراف مؤثر در معامله را تأمین کند و تضمینی است بر اجرا یا حسن اجرای تعهدات (تی لاریا، 1385: 160)؛ پرداخت بهای کالا به فروشنده با خطر کمتری روبرو بوده، پرداخت آن توسط بانک در کشور فروشنده و در زمان تعیین شده انجام می‌شود (سماواتی، 1377: 112-113). خریدار هم اطمینان پیدا می‌کند که فروشنده در صورتی مجاز به دری‌افت وجه کالا است که اسناد را با رعایت شرایط و ضوابط اعتبار ارائه کند (لنگریچ، 1387: 55).

در پژوهش‌های صورت گرفته درباره اعتبارات اسنادی، بیشتر جنبه‌های مالی و اقتصادی و همچنین ماهیت حقوقی اعتبار، مورد توجه پژوهشگران بوده، و کمتر به تحلیل فقهی و حقوقی ارکان و اطراف قرارداد اعتبار اسنادی پرداخته شده است. بر این اساس نوآوری پژوهش حاضر، نسبت به پژوهش‌های سابق ارزیابی فقهی - حقوقی نقش و تعهدات بانک گشاینده در اعتبارات اسنادی است که در پژوهش‌های سابق به این مهم پرداخته نشده است. تشخیص نقش و تعهدات بانک گشاینده اعتبار، اهمیت بسزایی در روند انعقاد قرارداد اعتبار اسنادی دارد؛ لکن در فقه اسلامی و حقوق داخلی، ماهیت آن به خوبی بررسی نشده

است. این عدم بررسی، موجب به وجود آمدن خلأهای قانونی و نابسامانی‌هایی در این زمینه شده؛ از این رو ضروری است با بررسی دقیق زوایای این قرارداد، جایگاه و وظایف بانک گشاینده اعتبار براساس مبانی فقهی - حقوقی تبیین گردد.

۱. موضوع‌شناسی

معمولاً بازرگانان در کشورهای مختلف که دور از یکدیگر بوده و با وضعیت یکدیگر آشنا نیستند، با واسطه بانک‌ها که یکی در کشور خریدار (بانک گشاینده اعتبار) و دیگری بانک کشور فروشنده (بانک ابلاغ‌کننده اعتبار) است، به داد و ستد می‌پردازند. این دو بانک بر حسن جریان معامله، یعنی پرداخت بهای کالای خریداری‌شده توسط خریدار و بر ارائه اسناد مقرر در اعتبارنامه توسط فروشنده، نظارت کامل دارند (برزگر، 1390: 110).

به عبارت دیگر، خریدار و فروشنده قراردادی را منعقد می‌کنند که در آن شرط شده بهای کالا از طریق اعتبارات اسنادی پرداخت شود. خریدار به بانک خود مراجعه کرده و اعتباری را به نفع فروشنده ایجاد می‌کند. با گشایش اعتبار، بانک گشایش‌دهنده، اعتبار را مستقیماً یا از طریق بانک کارگزار خود، به فروشنده ابلاغ می‌کند. فروشنده (ذینفع) پس از اطلاع از گشایش اعتبار به سود خود، کالا (مبیع) را ارسال و اسناد مقرر در اعتبار را به منظور دریافت بها (ثمن) به بانک تعیین‌شده که معمولاً همان بانک ابلاغ‌کننده است، ارائه می‌کند. با احراز صحت و کامل بودن اسناد توسط بانک تعیین‌شده، وجه اعتبار به فروشنده پرداخت یا برات صادره او قبولی‌نویسی می‌شود. بانک تعیین‌شده، اسناد را به منظور بازپرداخت وجهی که به نیابت پرداخت کرده، برای بانک گشاینده اعتبار می‌فرستد. بانک گشاینده اعتبار با احراز انطباق اسناد با شرایط اعتبار، وجه پرداخت‌شده از بانک تعیین‌شده را بازپرداخت می‌کند. در این زمان، بانک گشاینده اعتبار به خریدار اطلاع می‌دهد که اسناد حمل در دست بانک بوده و لازم است او برای تسویه حساب به بانک مراجعه کند. با تسویه

حساب خریدار با بانک گشاینده اعتبار، خریدار، اسناد را از بانک گرفته و به متصدی حمل ارائه می‌کند و کالا را تحویل می‌گیرد. بر اساس توافق بین خریدار و بانک گشاینده اعتبار، خریدار ممکن است مبلغ اعتبار را قبل یا بعد از دریافت اسناد به بانک گشاینده بازپرداخت کند (زمانی فراهانی، 1384: 57؛ تی. لاریا، 1385: 166-167).

۲. متعاقدين در اعتبار اسنادی

از آنجا که هر قراردادی برای شکل گرفتن نیازمند تحقق ایجاب و قبول است، ضروری است با توجه به تعدد طرف‌های درگیر در عملیات اعتبار اسنادی، یعنی خریدار (متقاضی اعتبار)، فروشنده (ذینفع)، بانک گشاینده اعتبار و بانک تضمین‌کننده اعتبار، که دو سوی قرارداد (متعاقدين) اعتبار اسنادی هستند، معلوم گردند.

2.1. خریدار و بانک گشاینده اعتبار

بر اساس این دیدگاه، خریدار (متقاضی) با پر کردن فرم‌های گشایش اعتبار ایجاب را صادر می‌کند و بانک گشاینده اعتبار با پذیرش تقاضای متقاضی، رکن دوم، یعنی قبول را تحقق می‌بخشد که به موجب آن، بانک متعهد می‌شود وجه اعتبار را در مقابل ارائه اسناد و با توجه به شرایط اعتبار به فروشنده (ذینفع) پرداخت کند. در مقابل متقاضی هم براساس توافق انجام‌شده با بانک گشاینده اعتبار، نسبت به پرداخت وجه اعتبار، کارمزد و دیگر هزینه‌هایی که بانک اعلام می‌کند، متعهد می‌گردد (عمروانی، 1387: 169؛ خزاعی، 1373: 23؛ زارع، 1387: 78).

2.2. بانک گشاینده اعتبار و فروشنده

برخی بر این باورند که دو سوی قرارداد اعتبار اسنادی، بانک گشاینده اعتبار و فروشنده کالا است. بر این اساس، بانک گشاینده اعتبار با ابلاغ اعتبار به فروشنده و تعهد پرداخت به او، ایجاب را صادر می‌کند و فروشنده نیز با مراجعه به بانک و ارائه اسناد حمل، اعتبار

صادر شده را قبول می کند (زمانی فراهانی، 1388: 19؛ رفیعی، 1387: 61؛ ایکس یانگ، 1385: 311).

2.3. دیدگاه مختار

اگر ذینفع یکی از دو طرف عقد نباشد، نباید رضایت او در پرداخت به روش اعتبار اسنادی و انتخاب بانک گشاینده اعتبار، شرط باشد، با اینکه بدون رضایت او اعتبار اسنادی شکل نمی گیرد؛ بنابراین احتمال اول نمی تواند درست باشد. همچنین اگر متقاضی اعتبار یکی از دو طرف عقد نباشد، باید مراجعه و درخواست او برای گشایش اعتبار، همچنین رضایت او در انعقاد قرارداد اعتبار اسنادی شرط نباشد، با اینکه چنین نیست؛ از این رو دیدگاه دوم نیز درست به نظر نمی رسد.

به نظر می رسد با توجه به روند شکل گیری و اجرای عملیات اعتبار اسنادی، متقاضی و بانک گشاینده اعتبار را متعاقدين عقد دانست؛ به این صورت که متقاضی ایجاب را صادر می کند و بانک گشاینده اعتبار ایجاب را قبول می کند. در این زمان اعتبارات اسنادی منعقد می گردد. لکن رضایت ذینفع نیز در قرارداد گشایش اعتبار (هم در نحوه پرداخت به روش اعتبار اسنادی و هم در انتخاب بانک گشاینده اعتبار) شرط است. به بیان دیگر می توان گفت شکل گیری این قرارداد همانند عقد حواله مبتنی بر رضایت سه طرف (متقاضی، ذینفع و بانک گشاینده اعتبار) است، لکن انعقاد آن توسط متقاضی و بانک گشاینده اعتبار انجام می گیرد.

۳. ویژگی های قرارداد اعتبار اسنادی

قرارداد اعتبار اسنادی از این ویژگی ها برخوردار است:

3.1. لازم بودن

با توجه به اصل لزوم قراردادها (بجنوردی، 1419ق: ج 5، ص 199؛ انصاری، 1415ق:

ج 5، ص 14)، قرارداد اعتبار اسنادی از جمله قراردادهای لازم است که در صورت برگشت پذیر بودن آن، فقط به وسیله شرط حق فسخ برای یک طرف یا هر سه طرف امکان پذیر است (لنگریچ، 1385: 44).

3.2. تشریفاتی بودن

اعتبارات اسنادی از جمله عقود تشریفاتی است؛ چراکه تنظیم فرم خاص تعهدنامه، ثبت کالاهای خریداری شده، فرم تقاضای گشایش اعتبارات اسنادی و واریز کل یا قسمتی از مبلغ اعتبار در حسابی مخصوص، از جمله شرایطی است که اعتبارات اسنادی افزون بر شرایط اصلی عقد، باید دارا باشد (مرادی بنی، 1380: 240).

3.3. عهدی بودن

اعتبارات اسنادی به واسطه تعهد بانک گشایش کننده اعتبار به پرداخت وجه در مقابل ارائه اسناد، قراردادی عهدی به حساب می آید (هنرمند، 1386: 57).

3.4. تبعی بودن

اعتبارات اسنادی قراردادی است که به دنبال قرارداد موجود بین فروشنده و خریدار برای دادوستد کالا یا خدمات شکل می گیرد (مرادی بنی، 1380: 240).

3.5. مستقل بودن

اعتبارات اسنادی به تبع قرارداد خریدار و فروشنده شکل می گیرد، اما مستقل از قرارداد اصلی و پایه می باشد؛ زیرا بانک گشاینده اعتبار فقط در پی رسیدگی به مطابقت اسناد تسلیمی توسط فروشنده با اسناد مشخص شده در تقاضای خریدار است و هیچ الزامی به بررسی کالا و خدمات موضوع قرارداد پایه ندارد. از این رو گفته می شود که قرارداد اعتبار اسنادی «معامله اسناد» است (لنگرودی، 1375: ج 1، ص 420-421؛ اخلاقی، 1370: 81؛ خزاعی، 1373: 26-27).

3.6. ماهیت حقوقی اعتبارات اسنادی

از تاریخ ورود قرارداد اعتبار اسنادی به ایران، تفسیرهای حقوقی و اظهارنظرهای گوناگونی از ماهیت آن شده؛ به گونه‌ای که رویه بانکی در برخورد با این نوع قرارداد، متفاوت و گاهی در تبیین حقوقی آن، نظرات مغایر ابراز و ارائه شده است. حسب نظر برخی حقوقدانان، قانون عملیات بانکی بدون ربا اجازه انجام عملیات بانکی را فقط در قالب عقود معین داده است. بر این اساس تلاش‌هایی برای تحلیل اعتبارات اسنادی در قالب عقود معین مذکور صورت گرفت. برخی آن را با عقود معین اذنی مانند عقد وکالت، حواله و ضمان مقایسه کرده‌اند. برخی دیگر، آن را با عقود معین مشارکتی مانند عقد جعاله و مضاربه، به دلیل تشابهاتی که در نگاه اول به نظر می‌آید، قابل تطبیق دانسته‌اند (ابوالحسنی، 1375: 249؛ اخلاقی، 1370: 79).

در حوزه بانکداری ایران، با توجه به ماده 67 آیین‌نامه فصل سوم قانون عملیات بانکی بدون ربا مصوب 62/10/12 و نیز ماده 2 دستورالعمل اجرایی، قرارداد گشایش اعتبار اسنادی، می‌تواند در قالب جعاله انجام گیرد (مظاهری، 1381: 160-169). به این منظور در رویه بانکداری، قرارداد جعاله به منظور گشایش اعتبار اسنادی وارداتی در 24 ماده تنظیم شده است.¹

در ماده 1 قرارداد مزبور، جاعل با امضای فرم گشایش اعتبار اسنادی از بانک درخواست می‌کند با دریافت اسناد حمل مبلغ معینی را در وجه ذینفع اعتبار پرداخت و

1. شایان ذکر است بعد از تصویب قرارداد مرابحه، استصناع و خرید دین، در قانون برنامه پنجم توسعه، و الحاق این سه قرارداد به قانون عملیات بانکی بدون ربا، شورای پول و اعتبار، در تاریخ 1391/9/7 آیین‌نامه گشایش اعتبارات اسنادی ریالی بر اساس قرارداد مرابحه و استصناع برای خصوص معاملات داخلی تصویب کرد و در تاریخ 1391/9/15 از طرف بانک مرکزی به بانک‌ها ابلاغ شد؛ بنابراین قرارداد رسمی این ابزار برای معاملات داخلی از آن تاریخ مرابحه و استصناع می‌باشد، اما برای قراردادهای بین‌المللی همچنان جعاله است.

اسناد حمل دریافتی را تسلیم جاعل کند.

برخی از فقهای معاصر نیز قرارداد گشایش اعتبار اسنادی را در قالب جعاله پذیرفته‌اند (وحید خراسانی، 1428ق: 591؛ بهجت، 1428ق: 462؛ سیستانی، توضیح المسائل مراجع، مسائل بانکی، مسئله 9؛ خویی، توضیح المسائل مراجع، مسائل بانکی، مسئله 7؛ روحانی، بی تا: 89).

در مقابل این دیدگاه، برخی اعتقاد بر این دارند که میزان سازگاری اعتبارات اسنادی با تعریف، شرایط و ارکان عقود معین، به‌ویژه قرارداد جعاله، بسیار کم بوده، جعاله یا عقد معین فرض کردن اعتبارات اسنادی، آن را با مشکلات مختلف فقهی و حقوقی روبرو می‌سازد (رفیعی، 1387: 89).

به نظر می‌رسد با توجه به ایراداتی که در تحلیل اعتبارات اسنادی در قالب عقود معین به وجود می‌آید و از طرفی مطابق با ادله بنای عقلا و عموم و اطلاق دلایل از قبیل عمومیت آیه «أَوْفُوا بِالْعُقُود» (مائده: 1)، و حدیث «الْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ إِلَّا كُلَّ شَرْطٍ خَالَفَ كِتَابَ اللَّهِ» (صدوق، 1413ق: ج 3، ص 202؛ حر عاملی، بی تا: ج 12، ص 353)، قرارداد اعتبار اسنادی به‌عنوان یکی از عقود مستحدثه، مشروع و لازم الوفا است. البته این نکته مغفول نماند که قرارداد اعتبار اسنادی، همانند قراردادهای دیگر، تابع مقررات و الزامات قانونی است. به این معنا که قواعد عمومی قراردادهای بر انعقاد این قرارداد حکم فرماست.¹

1. مستحدثه بودن قرارداد اعتبارات اسنادی از جمله مسائلی است که نیاز به اثبات دارد و به صرف ادعا نمی‌توان قائل به جدید بودن آن شد، لکن به دلیل جلوگیری از اطاله کلام، اثبات جدید بودن قرارداد اعتبار در مقاله جداگانه‌ای با عنوان «تحلیل فقهی و حقوقی اعتبارات اسنادی در بانکداری بدون ربا» که در دوفصلنامه مطالعات فقهی حقوقی، شماره 1، بهار و تابستان 1395، به چاپ رسیده، بررسی شده است.

۴. نقش و جایگاه بانک گشاینده اعتبار^۱

با توجه به توضیحات فوق، معلوم گردید که بانک گشاینده، از ارکان قرارداد اعتبار اسنادی بوده و در روند اعتبارات اسنادی دارای نقشی کلیدی است. بر این اساس در تحقیق حاضر، نقش بانک گشاینده اعتبار و وظایفی که در اجرای اعتبار اسنادی دارد، مورد ارزیابی فقهی - حقوقی قرار می گیرد.

با قاطعیت می توان گفت بانک گشاینده اعتبار که بنا به درخواست متقاضی، اعتبار را می گشاید، مهم ترین و اساسی ترین رکن اعتبار اسنادی است که در مقابل ذینفع به صورت مشروط متعهد به پرداخت وجه اعتبار است. طبق مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی UCP 600 ستون و محور اعتبارات اسنادی، بانک گشاینده اعتبار است. در حقیقت بدون وجود این بانک اعتبار اسنادی تحقق نخواهد یافت (زمانی فراهانی، ۱۳۸۸: ۱۹). با توجه به اینکه اعتبارات اسنادی صرفاً روشی در پرداخت وجه کالا و سندی است که توسط بانک گشایش می یابد، مستقل از قرارداد اصلی بین خریدار و فروشنده است، بانک از طرف های قرارداد پایه به شمار نمی آید (لنگریچ، ۱۳۸۷: ۹۰).

شایان ذکر است انتخاب بانک گشاینده اعتبار، با توافق فروشنده و خریدار صورت می گیرد. با قبول بانک و افتتاح اعتبار، بانک به عنوان بانک گشاینده اعتبار مطرح می شود.

۵. تحلیل فقهی نقش بانک

با توجه به اینکه رویه بانکداری ایران، اعتبارات اسنادی ارزی را در قالب جعاله افتتاح می کند و از طرفی نظریه نامعین و جدید بودن قرارداد اعتبارات اسنادی، مطابق با مبانی قرآنی، روایی و اصولی است. در ادامه سعی بر این است نقش و تعهدات بانک گشاینده اعتبار از دو منظر جعاله و خصوصی بودن قرارداد مورد بررسی قرار گیرد.

1. Issuing (Opening) Bank.

5.1. از منظر جعاله

در صورتی که اعتبارات اسنادی در قالب جعاله تحلیل گردد، بانک گشاینده اعتبار، نقش عامل را ایفا می‌کند. به این صورت که متقاضی اعتبار (جاعل) با درخواست گشایش اعتبار، از بانک می‌خواهد تا در مقابل دریافت اسناد حمل، وجه کالا را به فروشنده (ذینفع) پرداخت کند. با توجه به اینکه در عامل اهلیت شرط نیست (شهید ثانی، 1410ق: ج 4، ص 442؛ نجفی، 1404ق: ج 35، ص 196)، نیازی نیست بانک دارای اهلیت در انعقاد معامله باشد. البته باید امکان انجام عمل - به گونه‌ای که عقلاً و شرعاً مانعی از انجام آن وجود نداشته باشد - وجود داشته باشد (محقق حلی، 1408ق: ج 3، ص 126؛ سبزواری، 1413ق: ج 18، ص 207). این کار هم از بانک برمی‌آید و مانعی سد راه او وجود ندارد.

لکن به نظر می‌رسد نقش بانک فراتر از عامل در جعاله است؛ زیرا تعهدی که بانک بر عهده می‌گیرد، به هیچ وجه عامل در جعاله ندارد. تعهد بانک تعهدی غیر قابل فسخ است، در حالی که با توجه به جواز جعاله، عامل می‌تواند هر لحظه از ادامه کار انصراف دهد (محقق حلی، 1408ق: ج 3، ص 127؛ خمینی، بی‌تا: ج 1، ص 589).

5.2. از منظر عقود نامعین

بانک گشاینده اعتبار طبق اصل صحت قراردادها و حاکمیت اراده، می‌تواند ضمن قراردادی، خود را متعهد به انجام عملی کند، که با توجه به اصل لزوم قراردادها (مراعی، 1417ق: ج 2، ص 35؛ موسویان، 1391: 81) نتواند از آن برگردد. بر این اساس بانک گشاینده به عنوان یکی از طرف‌های قرارداد اعتبار اسنادی، متعهد به پرداخت وجه اعتبار در مقابل دریافت اسناد حمل می‌شود.

البته در این حالت طبق قواعد عمومی قراردادها، بانک باید دارای اهلیت در انعقاد معامله باشد (کاتوزیان، 1376: ج 2، ص 13).

6. وظایف و تعهدهای بانک گشاینده

بیشترین مسئولیت‌ها در اعتبارات اسنادی متوجه بانک گشاینده اعتبار است. اکثر تعهدهای بانک گشاینده اعتبار و حدود و ثغور وظایف آن در مواد مختلف مقررات UCP 600 بیان گردیده است (رک: مواد: 2-4-6-7-8-10-11-12-13-14-15-16-18-29-35-37-38). در ذیل اهم وظایف و مسئولیت‌های این بانک مورد بررسی قرار می‌گیرد.

6.1. گشایش اعتبار

همین که بانک درخواست متقاضی را پذیرفت و دستورهای لازم را در خصوص گشایش اعتبار از متقاضی دریافت کرد، باید در اسرع وقت گشایش اعتبار کند (مرادی بنی، 1380: 278). البته بیان می‌شود تعهد بانک به گشایش اعتبار، تعهد به وسیله است. بر این اساس اگر بانک گشاینده پس از برداشت گام‌های مقتضی موفق به گشایش اعتبار نشود و در نهایت به متقاضی اعلام کند که موفق به گشایش اعتبار نشده، به تکلیف خود عمل کرده است (عمروانی، 1387: 171).

6.2. ارزیابی فقهی

6.2.1. از منظر جعاله

لازمه این سخن (تعهد به وسیله بودن تعهد بانک گشاینده اعتبار) این است که حتی اگر بانک موفق به گشایش اعتبار نشود، مستحق دریافت حق الزحمه و اجرت است. در حالی که اگر اعتبارات اسنادی در قالب جعاله افتتاح گردد، باید پذیرفت بانک زمانی مستحق دریافت اجرت می‌شود که اعتبار را گشایش و به ذینفع ابلاغ کند؛ زیرا طبق نظر فقهای امامیه، در جعاله عامل با انجام عمل مستحق جُعَل می‌شود (خمینی، بی‌تا: ج 1، ص 589؛ نجفی، 1404ق: ج 35، ص 197؛ علامه حلی، 1414ق: ج 17، ص 445). طبق ماده ۵۶۷ قانون مدنی نیز عامل وقتی مستحق جُعَل (اجرت) می‌گردد که متعلق جعاله را تسلیم کرده یا انجام

داده باشد.

6.2.2. از منظر عقود نامعین

در صورت تحلیل قرارداد اعتبار اسنادی در قالب عقود نامعین باید گفت بر اساس ماده 10 قانون مدنی، نوع تعهدات و نحوه اجرای آنها، مطابق با چگونگی توافق طرفین عقد است. بر این اساس در قرارداد اعتبار می‌توان تعهدات بانک را، به نحو تعهد به وسیله قرار داد؛ به نحوی که اگر بانک گشاینده پس از تلاش کافی موفق به گشایش اعتبار نشود، به تکلیف خود عمل کرده، در نتیجه مستحق اجرت است.

6.3. رعایت چند نکته در گشایش اعتبار

در گشایش اعتبار، بانک گشاینده اعتبار باید:

- وضعیت مالی، حسن شهرت و درستکاری مشتری را مورد بررسی قرار دهد تا ریسک بانک در بازپرداخت وجه اعتبار به حداقل ممکن برسد.

- باید شرایط درخواست گشایش اعتبار متقاضی را به دقت بررسی کند تا شرایط مورد درخواست به ضرر او نباشد.

- باید دقت لازم را به خرج دهد که پوشش بیمه جهت ارسال کالا انجام شده باشد.

- بانک در گشایش اعتبار ملزم به اطاعت دقیق از دستور متقاضی است. در گشایش اعتبار، پرداخت وجه و ... باید دستور متقاضی را رعایت کند. در همین راستا بانک موظف به رعایت دقیق مطابقت اسناد و مدارک با دستورها و شرایط مقرر توسط متقاضی در حدود عرف بانکداری است (عمروانی، 1387: 172).

6.4. ارزیابی فقهی

6.4.1. از منظر جعاله

اطاعت از دستورهای متقاضی کاملاً منطبق با موازین عقد جعاله است؛ زیرا اطاعت از

دستور متقاضی به عنوان جاعل، واجب است (علامه حلی، 1413ق: ج 2، ص 361؛ خمینی، بی تا: ج 1، ص 581). در صورت تحلیل اعتبارات اسنادی در قالب جعاله، بانک به عنوان عامل، باید هر آنچه متقاضی (جاعل) از او خواسته، انجام دهد. در غیر این صورت بانک گشاینده مستحق جعل نخواهد بود. از این رو در اعتبارات اسنادی اگر بانک در گشایش اعتبار و پرداخت وجه به ذینفع، مطابق با دستور متقاضی عمل نکند، مستحق دریافت اجرت و کارمزد نیست. حتی متقاضی به عنوان جاعل می تواند وجه اعتبار را به او باز پرداخت نکند.

6.4.2. از منظر عقود نامعین

با تحلیل اعتبارات اسنادی در قالب عقود نامعین و پذیرفتن آن به عنوان نوعی خدمت بانکی، بانک پس از انعقاد قرارداد، موظف به رعایت دستورهای متقاضی در پرداخت وجه اعتبار به ذینفع است. در غیر این صورت، متقاضی هیچ الزام و تکلیفی در بازپرداخت وجه اعتبار و کارمزد به بانک گشاینده اعتبار ندارد.

6.5. دریافت پوشش

نظر به نحوه وصول پیش پرداخت در اعتبارات اسنادی توسط متقاضی، بانک گشاینده موظف است هنگام گشایش اعتبار نسبت به دریافت پوشش کافی به منظور حصول اطمینان از وصول بقیه وجه اعتبار بنا به اعتبار متقاضی و به تشخیص و مسئولیت خود اقدام نماید (اربابی، 1389: 134).

6.5.1. تحلیل فقهی اخذ پوشش

بانک گشاینده برای اطمینان از بازپرداخت وجه اعتبار، اقدام به اخذ وثایق و تضمیناتی از متقاضی اعتبار می کند. اما درباره دریافت پوشش از متقاضی، این سؤال مطرح می شود که آیا بانک می تواند قبل از پرداخت وجه اعتبار، اقدام به اخذ پوشش از متقاضی کند؟ به تعبیر

دیگر آیا قبل از ثبوت دین در ذمه متقاضی، بانک گشاینده می تواند اقدام به اخذ وثیقه کند یا خیر؟

از دیدگاه فقها، رهن بر دین ثابت در ذمه صحیح است؛ لکن رهن بر دینی که هنوز بر ذمه نیامده است، صحیح نیست (طوسی، 1387: ج 2، ص 196؛ نجفی، 1404: ج 25، ص 143؛ خمینی، بی تا: ج 2، ص 6). اما در اینکه آیا ایجاد سبب دین، در اخذ رهن کفایت می کند یا خیر؟ دو دیدگاه مطرح است:

الف) بنا بر قول مشهور اخذ وثیقه فقط زمانی صحیح است که دین در ذمه ثابت شده باشد؛ بنابراین وجود سبب وجوب دین کفایت نمی کند. مانند دیه قتل خطای عمد و شبه عمد که اخذ رهن، قبل از فرا رسیدن زمان پرداخت آن، صحیح نیست (طوسی، 1387: ج 2، ص 196-197؛ نجفی، 1404: ج 25، ص 150؛ امامی، 1376: ج 2، ص 353).

ب) این دیدگاه، کفایت وجود سبب وجوب دین را در اخذ رهن، قول بعیدی نمی داند (شهید ثانی، 1413: ج 4، ص 30؛ کاتوزیان، 1382: ج 4، ص 568). به این معنا که ایجاد سبب وجوب دین، در اخذ رهن کفایت می کند.

اما نقد و بررسی دو دیدگاه؛ در صورت پذیرش قول مشهور، اخذ وثیقه از طرف بانک گشاینده، قبل از اینکه ذمه متقاضی مشغول شود، صحیح نیست.

لکن در بررسی مسئله باید گفت دینی که سبب آن به وجود آمده است، هر چند فعلاً قابل مطالبه نیست، لکن وجود این دین چنان محسوس و مؤثر است که به ارث رسیده و مورد انتقال قرار می گیرد، پس چرا نباید به وسیله ضمان یا رهن برای صاحب آن تضمین شود؟ (کاتوزیان، 1382: ج 4، ص 568) همچنین با توجه به مبنای عرفی قراردادها و شکل گیری عقود بر اساس نیاز جامعه، عرف و جامعه به نفوذ چنین رهن هایی نیاز دارد. در نتیجه رهن در برابر دینی که موجود نشده، ولی سبب وجوب آن ایجاد شده، مورد تأیید

عقلای جامعه است.

بنابراین بانک گشاینده می تواند پس از دادن اعتبار، از متقاضی برای تضمین مبالغی که مشتری از محل اعتبار وام می گیرد، وثیقه بگیرد. قراردادی که در این زمینه بسته می شود، تابع عقد رهن است؛ زیرا پیمان مربوط به اعتبار، خود سبب دین مشتری و مبنای تعهد او به بازگرداندن وام است.

6.6. بررسی اسناد

بررسی اسناد از جمله وظایف بانک گشاینده اعتبار است که در دو بخش قابل بررسی است:

6.6.1. توجه به ظاهر اسناد

طبق بند الف ماده 14 UCP 600 بانک گشاینده باید اسناد ارائه شده را بررسی و صرفاً بر اساس صورت ظاهر اسناد، مشخص سازد که آیا اسناد ارائه شده مطابق با شرایط اعتبار به نظر می رسند یا نه... (اتاق بازرگانی بین المللی و مرکز تجارت بین المللی، 1387: 20).

بر این اساس بانک گشاینده اعتبار در بررسی و مطابقت اسناد، صرفاً به ظاهر اسناد توجه می نماید و هیچ گونه مسئولیتی بابت صحت و سقم جزئیات قرارداد پایه از قبیل شرح کالا، قیمت واحد کالا یا نوع حمل و اسم بندرها به عهده نمی گیرد. در واقع مسئولیت کم و کیف مندرجات موجود، بر عهده متقاضی است و بانک صرفاً با بررسی اصول تخصصی نسبت به عملکرد مؤثر اعتبار اطمینان حاصل می کند. بانک گشاینده فقط از بابت گشایش اعتبار، صورت و محتوای آن، متن و پرداخت وجه مسئول است.

اما این سخن به این معنی نیست که هیچ گونه مسئولیتی از حیث ارزیابی اسناد متوجه او نیست. بنابراین بانک نباید اسنادی را بپذیرد که با اطلاعات خود متناقض می بیند؛ هر چند جعلی بودن آن محرز نشده باشد (اربابی، 1389: 46).

6.6.2. مهلت بررسی اسناد

طبق بند ب ماده 14 UCP 600 بانک گشاینده اعتبار و دیگر بانک‌های درگیر در اعتبار، هر یک حداکثر پنج روز بانکی متعاقب روز دریافت اسناد، فرصت رسیدگی و کنترل اسناد را دارند تا تأخیر نامتعارف و بی‌جهت بانک نتواند به منافع ذینفع لطمه وارد سازد و دستاویزی برای تأخیر در پرداخت وجوه گردد. این مدت با توجه به سررسید اعتبار یا آخرین روز ارائه اسناد به هیچ‌وجه کم نمی‌شود و این تاریخ‌ها بر آن تأثیری ندارد (اتاق بازرگانی بین‌المللی و مرکز تجارت بین‌المللی، 1387: 38).

در صورتی که بانک گشاینده اعتبار در اعلام عدم تطابق اسناد با شرایط اعتبار در چارچوب زمانی پنج‌روزه قصور و تأخیر داشته باشد، حق هر گونه ادعا در خصوص عدم تطبیق اسناد با شرایط اعتبار را از خود سلب خواهد کرد (اربابی، 1389: 47).

6.6.3. ارزیابی فقهی

دلیل بررسی ظاهر اسناد توسط بانک گشاینده را باید مستقل بودن قرارداد اعتبار اسنادی از قرارداد پایه دانست. قرارداد اعتبار اسنادی صرفاً روشی در پرداخت وجه کالا است، و هیچ‌گونه ارتباطی با قرارداد پایه ندارد؛ چه در قالب عقود معین گنجانده شود، و چه در قالب عقود نامعین. از این رو بانک‌ها هیچ‌گونه مسئولیتی در قبال قرارداد پایه ندارند. بر این اساس بانک‌ها در چارچوب اعتبارات اسنادی، و طبق وظیفه‌ای که به آنها محول شده است، موظفند اطلاعات موجود را بررسی کرده تا مطابقت اسناد ارائه‌شده با متن اعتبارنامه را احراز کنند. برای این امر هم مطابقت ظاهری کفایت می‌کند؛ زیرا آنچه متقاضی از بانک گشاینده می‌خواهد این است که پرداخت وجه کالا فقط در صورت مطابقت اسناد حمل با شرایط اعتبار صورت گیرد، و چیزی فراتر از آن را نمی‌خواهد. بنابراین بانک گشاینده در پرداخت وجه اعتبار، فقط موظف به بررسی صورت ظاهری اسناد می‌باشد.

در مورد مهلت تعیین شده برای بررسی اسناد، باید گفت این مهلت، طبق عرف بانکی و مدت زمانی که بانک‌ها امکان بررسی اسناد را دارند، تعیین شده است. با توجه به اینکه تعیین مهلت مزبور مخالف قوانین آمره نیست، امری صحیح و جایز است.

لکن دلیل تعیین مهلت معین برای بانک این است که بانک با تأخیر در بررسی اسناد، موجب ورود ضرر به طرف‌های اعتبار نگردد. قانون‌گذار نیز ضمانت اجرای تخلف از وظیفه مذکور را عدم حق هرگونه ادعا در خصوص عدم تطبیق اسناد با شرایط اعتبار قرار داده است. به این معنا که بانک در برابر ذینفع حق ندارد ادعای عدم تطبیق اسناد با شرایط اعتبار را مطرح کند؛ زیرا لازمه تعهد بانک به ذینفع در پرداخت وجه اعتبار در مقابل ارائه اسناد مطابق با اعتبار این است که اسناد ارائه شده توسط ذینفع را در مهلت مقرر بررسی کرده و در صورت عدم مغایرت اسناد، وجه کالا را به او پرداخت کند. دلیل مسئولیت بانک گشاینده اعتبار در این زمینه را می‌توان از دو جهت بررسی کرد:

الف) مسئولیت قراردادی: این مسئولیت از جهت تعهدی است که بانک در ضمن انعقاد قرارداد اعتبار اسنادی، اختیاراً به آن پایبند شده است. بنابراین در صورت قصور و کوتاهی در انجام وظیفه، موظف به جبران خسارات وارده به طرف‌های اعتبار می‌باشد.

ب) مسئولیت غیر قراردادی: مسئولیت بانک را حتی اگر در ضمن قرارداد نیز قید نشده بود، می‌توان براساس قواعد لاضرر، اتلاف و تسبیب نیز اثبات نمود. مضمون قاعده لاضرر این است که ضرر در اسلام مشروعیت ندارد و هرگونه ضرر و ضرار در اسلام نفی شده است. البته در مورد قاعده لاضرر، ابتدا باید اثبات ضمان توسط قاعده لاضرر اثبات گردد، بعد می‌توان در مورد مسئولیت بانک به آن استناد نمود. در این باره دو دیدگاه مطرح است:

1. مطابق این دیدگاه قاعده لاضرر اثبات ضمان نمی‌کند؛ زیرا قاعده لاضرر در مقام

رفع حکم ضرری است (ر.ک: بجنوردی، 1419ق: ج 1، ص 235-236؛ خوانساری، 1405ق: ج 5، ص 192؛ نراقی، 1417ق: 55).

2. طرفداران این دیدگاه معتقدند که قاعده لاضرر اثبات ضمان کرده و فقط در مقام رفع حکم ضرری نیست (ر.ک: طباطبایی، 1404ق: ج 2، ص 302-303؛ مراغی، 1417ق: ج 1، ص 317؛ مکارم شیرازی، 1411ق: ج 1، ص 87).

با پذیرش اینکه قاعده لاضرر، وضع حکم و اثبات ضمان می‌کند، در مسئله مذکور نیز به دلیل اینکه عامل ضرر وارده به ذینفع، بانک گشاینده است، بانک موظف به رفع ضرر و جبران خسارت به ذینفع است. البته اگر دیدگاه اول (عدم اثبات ضمان) نیز پذیرفته شود، همچنان می‌توان مطابق با قواعد اتلاف و تسبیب، بانک گشاینده را مسئول دانست. نحوه جبران خسارت نیز این‌گونه است که بانک گشاینده، اسناد مغایر را از ذینفع بپذیرد.

6.7. ابلاغ اعتبار به ذینفع

از جمله وظایف بانک گشاینده اعتبار، ابلاغ اعتبار است که مباحث ذیل در این مسئله قابل طرح است:

6.7.1. نحوه ابلاغ

پس از گشایش اعتبار، بانک باید ابلاغیه افتتاح اعتبار را برای ذینفع - مستقیماً یا از طریق بانک کارگزار خود در کشور ذینفع - ارسال کند (تی.لاریا، 1385: 166؛ سماواتی، 1377: 113).

در ارسال اسناد برای ذینفع، از آنجایی که بسیاری از اطلاعات موجود در قرارداد و به تبع آن فرم تقاضا ممکن است نسبتاً فنی یا به زبان بیگانه نوشته شده باشد، بانک‌ها محق هستند شرایط اعتبار را بدون ترجمه آن، ارسال دارند. البته بانک‌ها می‌توانند بنا به درخواست خریدار نسبت به ترجمه شروط اقدام نمایند، لکن مسئولیتی در قبال اشتباهات

ناشی از ترجمه یا تفسیر اصطلاحات فنی ندارند (لنگریچ، 1387: 137).

بانک گشاینده اعتبار به جهت اینکه مسئولیتی متوجه او نشود، این حق را دارد که متن اعتبار را به زبان اصلی برای ذینفع ارسال کند؛ لکن با درخواست متقاضی می‌تواند اقدام به این کار کند. دلیل این امر هم این است که با درخواست متقاضی، مسئولیت اشتباه ناشی از ترجمه، از عهده بانک برداشته شده و بر عهده متقاضی قرار می‌گیرد.

6.7.2. گرفتن وکیل در ابلاغ اعتبار

بانک گشاینده در عین تکلیف ابلاغ اعتبار به ذینفع، تکلیفی ندارد که مابشرتاً اعتبار را ابلاغ کند؛ بلکه می‌تواند در ابلاغ اعتبار وکیل گرفته و از طریق وکیل و نماینده خود اعتبار را ابلاغ کند. بر این اساس بانک گشاینده معمولاً از طریق بانک کارگزار خود، ابلاغ را به ذینفع ابلاغ می‌کند.

6.7.3. ارزیابی فقهی

6.7.3.1. از منظر جعاله

با تحلیل اعتبارات اسنادی در قالب جعاله، این سؤال مطرح می‌شود که آیا بانک به عنوان عامل می‌تواند انجام کل یا بخشی از عمل (ابلاغ، پرداخت وجه اعتبار) را به دیگری واگذار کند؟ طبق نظر فقهای امامیه، اگر بر عامل در جعاله شرط مباشرت نشود و مطلق عمل از او خواسته شود، هر چند با همکاری و مشارکت غیر، گرفتن وکیل در انجام عمل جایز است (خمینی، بی‌تا: ج 2، ص 588-589؛ شهید ثانی، 1413ق: ج 11، ص 154). بر این اساس اگر بر بانک شرط مباشرت نشود، ابلاغ و پرداخت وجه اعتبار توسط وکیل (بانک کارگزار) جایز، لکن بانک گشاینده به عنوان عامل مستحق اجرت می‌باشد.

6.7.3.2. از منظر عقود نامعین

از منظر عقود نامعین، گرفتن وکیل و نماینده در ابلاغ اعتبار به توافقی بستگی دارد که

بین طرفین قرارداد صورت گرفته است. اگر در ابلاغ اعتبار شرط مباشرت نشده باشد، بانک می‌تواند اعتبار را توسط بانک‌های کارگزار و نماینده خود به ذینفع ابلاغ کند. در غیر این صورت بانک باید مباشرتاً ابلاغ اعتبار کند.

6.8. پرداخت وجه اعتبار

مهم‌ترین وظیفه بانک گشاینده، پرداخت وجه اعتبار به ذینفع است که در ذیل در چند بخش این مهم مورد بررسی قرار می‌گیرد:

6.8.1. تعهد به پرداخت

وفق بند ب از ماده 7 UCP 600، بانک گشاینده اعتبار از زمان گشایش اعتبار، به طور قطعی و غیرقابل برگشت متعهد به ایفای تعهد پرداخت در مقابل وصول اسناد مطابق با شرایط اعتبار است. به عبارت دیگر، با گشایش اعتبار اسنادی از سوی بانک گشاینده، تعهدی به نفع ذینفع ایجاد می‌گردد (بیات، 1387: 55).

از آنجایی که تعهد پرداخت، ضمانت به شمار نمی‌آید و صرفاً تعهد مستقلاً مبنی بر پرداخت است، بانک گشاینده نمی‌تواند به دلیل امتناع متقاضی از پذیرش کالا یا اسناد، از پرداخت وجه به ذینفع خودداری کند (لنگریچ، 1387: 94). حتی با تأیید اعتبار توسط بانک ثالث، تعهدات بانک گشاینده اعتبار همچنان به قوت خود باقی است (زمانی فراهانی، 1388: 63).

6.8.2. شرایط الزام بانک گشاینده به پرداخت

طبق بند الف ماده 7 UCP 600 با مطابقت اسناد با شرایط اعتبار، بانک گشاینده در صورتی ملزم به پذیرش پرداخت است که:

1. اعتبار در مقابل پرداخت دیداری، مدت‌دار یا قبولی اسناد نزد بانک گشاینده قابل

استفاده باشد.

2. اعتبار در مقابل پرداخت دیداری نزد بانک تعیین شده قابل استفاده باشد و بانک مذکور از پرداخت وجه خودداری کند.

3. اعتبار در مقابل پرداخت مدت دار نزد بانک تعیین شده قابل استفاده باشد و بانک مذکور از تعهد پرداخت مدت دار یا با وجود تعهد پرداخت، از پرداخت وجه در سررسید مقرر خودداری ورزد.

4. اعتبار در مقابل قبولی نزد بانک تعیین شده قابل استفاده باشد و بانک تعیین شده از قبولی برات صادر شده بر عهده خویش خودداری یا با قبولی برات، از پرداخت وجه در سررسید مقرر خودداری کند.

5. اعتبار در مقابل معامله نزد بانک تعیین شده قابل استفاده باشد و بانک تعیین شده از معامله خودداری کند (اتاق بازرگانی بین المللی و مرکز تجارت بین المللی، 1387: 29).

6.8.3. نحوه پرداخت

بانک گشاینده اعتبار موظف است که نسبت به درج شرط نحوه پرداخت (دیداری، مدت دار، قبولی) در اعتبار اسنادی اقدام نموده و در مقابل وصول اسناد مطابق با شرایط اعتبار، عندالاقضاء وفق یکی از موارد مذکور ایفای تعهد نماید (بیات، 1387: 53). بانک گشاینده موظف است حداکثر ظرف مدت پنج روز از روز بعد از دریافت اسناد مطابق شرایط اعتبار، وجه آن را پرداخت کند (لنگریچ، 1387: 135).

بانک گشاینده بر اساس یکی از اصول زیر به پرداخت وجه به بانک پرداخت کننده مبادرت می ورزد:

1. به بانک تعیین شده اجازه می دهد حساب بانک گشاینده نزد خود را بدهکار کند.

2. به بانک ثالثی (بانک پوششی) اجازه می دهد به محض آنکه بانک تعیین شده مطالبه وجه نمود، وجه اعتبار را به آن بانک پرداخت نماید.

3. به درخواست یا طبق دستورالعمل پرداخت وجه بانک تعیین شده، نسبت به ارسال وجه به آن بانک اقدام کند (همان: 136).

پرداختی که توسط بانک متعهد به پرداخت صورت می گیرد، همواره بدون حق رجوع است. به بیان دیگر، پرداخت، نهایی شده و نمی توان طلب را بازپرداخت نمود (همان: 110).

6.8.4. محدوده تعهد بانک گشاینده

چنانچه بانک گشاینده به اشتباه مواردی را در اعتبار جدا از آنچه در فرم تقاضا آمده قید کند، مکلف است وجه معامله را طبق آن به ذینفع پرداخت نماید. گفتنی است بانک هیچ گاه نمی تواند مفاد توافق نامه میان خریدار و فروشنده را مستمسک قرار دهد. به همین نحو حدود اختیارات بانک ها در رابطه با ذینفع صرفاً مبتنی بر مندرجات اعتبار است (همان: 102).

همچنین بانک گشاینده در صورت تأخیر در پرداخت وجه اعتبار، جریمه تأخیر را باید پرداخت کند. حتی اگر خریدار وجه را به بانک گشاینده پرداخت کرده باشد و فرضاً بانک به خاطر برخی شرایط از قبیل تحریم نتواند به موقع وجه را به ذینفع پرداخت کند. در این صورت نیز بهره تأخیر را باید بانک گشاینده پرداخت کند (قهرمان پور، 1391/4/27).

البته این گونه نیست که بانک گشاینده در هر صورتی متعهد به پرداخت وجه اعتبار باشد. یکی از عواملی که باعث معافیت بانک از تعهداتش می شود، فورس مازور (قوه قاهره) است؛ زیرا قوه قاهره یکی از عوامل رافع مسئولیت طبق قواعد عمومی تعهدات است. بر این اساس قوه قاهره، بانک گشاینده اعتبار را در برابر ذینفع معاف از پذیرش پرداخت اسناد مطابق می کند. این مسئله در ماده 36 600 UCP ذکر شده است (کاشانی زاده، 1388: 325).

6.8.5. ارزیابی فقهی

6.8.5.1. از منظر جعاله

با توجه به وظایفی که عامل در جعاله دارد، تعهد بانک را به هیچ وجه نمی‌توان در قالب جعاله بررسی کرد؛ زیرا در جعاله، تعهدی متوجه عامل نیست و فقط در صورتی که انصراف او موجب خسارت بر جاعل شود، لازم است کار را به پایان رساند (مظاهری، 1381: ج ۱، ص ۱۲۱-۱۲۲؛ موسویان، 1391: 328). در حالی که تعهد بانک در مقابل ذینفع، تعهدی غیر قابل برگشت و مستقل است که بانک به هیچ روی نمی‌تواند از آن سر باز زند، و از آن معاف شود؛ مگر با به وجود آمدن قوه قاهره. در واقع در جعاله اصلاً تعهد به نفع ذینفع معنی ندارد تا بتوان تعهد بانک را در قالب تعهد عامل در جعاله تحلیل کرد.

6.8.5.2. از منظر عقود نامعین

تعهدات بانک گشاینده از منظر قراردادی خصوصی میان او و متقاضی قابل تحلیل است؛ به این نحو که بانک پس از انعقاد قرارداد، متعهد به پرداخت وجه اعتبار به ذینفع در مقابل تحویل اسناد مقرر در اعتبارنامه می‌باشد. در عوض، متقاضی اعتبار نیز در چارچوب توافقات مقرر در اعتبار، متعهد به بازپرداخت وجه اعتبار به علاوه سود و کارمزد به بانک است.

6.8.5.3. ایفای تعهد از طریق بانک کارگزار

همان گونه که قبلاً ذکر گردید، اعتبارات اسنادی چه در قالب جعاله گشایش یابد و چه در قالب قرارداد خصوصی، از آنجا که ایفای تعهد بانک بر پرداخت از اموری نیست که مباشرت در آن شرط باشد، بانک می‌تواند پرداخت وجه را مستقیماً یا از طریق نمایندگان خود (بانک‌های کارگزار) انجام دهد. در این صورت بانک‌های کارگزار، به عنوان وکیل و نماینده بانک گشاینده عمل می‌کنند.

6.8.5.4. تأخیر در پرداخت و جریمه تأخیر

با ارائه اسناد توسط ذینفع و تأیید مطابقت آنها با شرایط اعتبار، بانک موظف به پرداخت وجه اعتبار به ذینفع است؛ اما اگر بانک در پرداخت وجه اعتبار تأخیر کند، طبق مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی، ذینفع می‌تواند بهره تأخیر را از بانک گشاینده مطالبه کند.

این مسئله به صحت یا عدم صحت دریافت بهره تأخیر برمی‌گردد. از منظر فقهای امامیه پرداخت و دریافت بهره تأخیر، جایز نیست (خمینی، 1410ق: ج 5، ص 527)، مگر اینکه دریافت آن در معنایی غیر از بهره همانند جریمه تأخیر تأدیه دین یا وجه التزام تفسیر گردد. در مورد جریمه تأخیر نیز در میان فقهای معاصر اختلاف نظر وجود داشته و دیدگاه‌هایی ابراز شده است:

دیدگاه اول: این دیدگاه دریافت جریمه تأخیر تأدیه دین را جایز می‌داند (آیات عظام خامنه‌ای، نوری همدانی، موسوی اردبیلی، به نقل از: موسویان، 1386: 177).

دیدگاه دوم: طرفداران این دیدگاه مطلقاً دریافت جریمه تأخیر تأدیه را جایز نمی‌دانند (ر.ک: فاضل لنکرانی، 1380: 251).

دیدگاه سوم: این دیدگاه دریافت جریمه تأخیر تأدیه دین را در صورتی صحیح می‌داند که شرط ضمن عقد قرار گیرد (ر.ک: صافی گلپایگانی، 1417ق: 2؛ مصاحبه با آیت‌الله رضوانی، عضو محترم فقیهان شورای نگهبان درباره بانکداری اسلامی، بانک مرکزی ایران: 33-34).

با توجه به دیدگاه اول و سوم در جواز دریافت جریمه تأخیر و تأیید شورای نگهبان، می‌توان گفت اگر دریافت بهره به عنوان جریمه تأخیر و وجه التزام باشد و در ضمن عقد شرط شود، دریافت آن صحیح و مشمول حکم ربا نخواهد شد.

6.8.5.5. قوه قاهره (فوری ماثور)

یکی از عواملی که رافع مسئولیت و تعهد بانک گشاینده اعتبار می‌شود، قوه قاهره است که ماده 36 مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی به آن پرداخته است.

به طور کلی باید گفت: قوه قاهره آن چیزی است که قابل پیش‌بینی و قابل اجتناب نباشد، و متعهد را در حالت عدم قدرت بر اجرای تعهد خویش قرار دهد یا موجب شود کسی که به علت عدم توانایی به متعهد له خود یا دیگری زیانی وارد کرده است، از مسئولیت ناشی از آن معاف شود. مانند حریق که بدون عدم تخطی صاحب کارخانه در کارخانه اتفاق افتد و در نتیجه او نتواند سفارش‌هایی را که قبول کرده، به انجام رساند (لنگرودی، 1376: 553).

قانون مدنی ایران در مواد 227 و 229 به مسئله قوه قاهره پرداخته است. ماده 229 ق.م.مقرر می‌دارد: «اگر متعهد به واسطه حادثه که دفع آن خارج از حیطه اقتدار او است، نتواند از عهده تعهد خود برآید محکوم به تأدیه خسارت نخواهد بود». مسئله قوه قاهره در فقه، عموماً تحت عنوان «عذر» مطرح شده است (شهید ثانی، 1410ق: ج 4، ص 329؛ بجنوردی، 1419ق: ج 5، ص 271-272). قاعده «بطلان کل عقد بتعذر الوفاء بمضمونه» به عذر موجه اشاره دارد. این قاعده حاکی از آن است که هرگاه طرفین معامله به چیزی تعهد نموده و ملتزم شوند، اما پس از عقد، وفای به آن برای همیشه ناممکن شود، آن معامله باطل بوده و اجرای مفاد آن لازم نیست (بجنوردی، 1419ق: ج 5، ص 265).

بر این اساس می‌توان قوه قاهره را منطبق با موازین فقهی دانست. از این رو اگر اجرای مفاد تعهد بانک غیرممکن شود، طبق قوه قاهره، مسئولیت و تعهد بانک منتفی است.

۷. تحویل اسناد به متقاضی و تسویه با او

7.1. انتقال اسناد به متقاضی

بانک گشاینده بعد از تسویه با بانک تعیین شده و پرداخت وجه، اسناد را دریافت می‌کند. بعد از آن متقاضی اعتبار را از وصول اسناد مطلع نموده تا به بانک مراجعه نماید. اگر اعتبار اسنادی، دیداری (نقد) باشد، پس از تسویه با متقاضی اعتبار، و اگر مدت‌دار باشد، پس از اخذ وثایق و تضمینات کافی، اسناد را ظهنویسی می‌کند و به متقاضی تحویل می‌دهد. در واقع این بارنامه است که بانک ظهنویسی می‌نماید. ظهنویسی یعنی انتقال مالکیت کالا از بانک گشاینده به متقاضی (زمانی فراهانی، 1388: 262 و 265 و 268؛ لنگریچ، 1387: 209).

7.2. ارزیابی فقهی

طبق قراردادی که بانک گشاینده اعتبار با متقاضی منعقد می‌کند، متقاضی زمانی موظف به بازپرداخت وجه اعتبار، کارمزد و دیگر هزینه‌های بانک گشاینده است که بانک گشاینده اسناد مطابق با شرایط اعتبار را از ذینفع دریافت کرده و به متقاضی تحویل دهد. در غیر این صورت متقاضی هیچ وظیفه‌ای در بازپرداخت وجه اعتبار به بانک گشاینده ندارد؛ زیرا بانک به تعهدات خود عمل ننموده تا مستحق دریافت کارمزد و وجه پرداخت شده باشد. این وظیفه کاملاً با جعاله منطبق است؛ زیرا در جعاله نیز عامل زمانی مستحق جُعل است که عمل را کاملاً انجام و به اتمام رسانده باشد (خمینی، بی‌تا: ج 1، ص 589؛ نجفی، 1404ق: ج 35، ص 197).

به این علت بانک گشاینده در بررسی اسناد دقت لازم را به خرج می‌دهد تا اسناد را آن‌گونه که متقاضی خواسته است به او تحویل دهد؛ چرا که در صورت مغایرت اسناد با شرایط اعتبار و خواسته‌های متقاضی، متقاضی می‌تواند وجه اعتبار و کارمزد بانک را

بازپرداخت نکند.

7.3. اخذ تعهد از متقاضی

بانک تا زمانی که متقاضی، جبران خسارت‌های احتمالی را به عهده نگرفته، از واگذاری کالا به او خودداری می‌کند. از همین رو اکثر بانک‌ها از متقاضی نامه‌ای درخواست می‌کنند که به موجب آن جبران کلیه زیان‌های احتمالی به بانک را برعهده گرفته و اسناد را به ترتیبی که ارائه شده، بپذیرد. بانک پیش از آنکه کالا را در اختیار متقاضی قرار دهد، مجدداً نسبت به اعتبارسنجی وی اقدام و گاهی از وی تقاضای پرداخت وجه یا ارائه وثیقه می‌کند (لنگریچ، 1387: 228).

7.4. زمان تسویه ریالی

سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که با توجه به نوسانات و تغییرات نرخ ارز، قیمت ارز در چه روزی ملاک محاسبه و النهایه تسویه ریالی بانک با واردکننده (متقاضی) می‌باشد؟ نرخ ارز در روز ثبت سفارش، روز گشایش اعتبار اسنادی، روز ابلاغ اعتبار اسنادی، روز صدور بارنامه، روز ارائه اسناد به بانک تعیین شده، روز معامله اسناد یا روز ارائه اسناد به بانک گشاینده؟

معادل دریافت‌های ریالی از واردکننده قبل از تاریخ معامله اسناد، به نرخ روز دریافت (پیش‌پرداخت و میان‌دریافت‌ها) فروش ارز قطعی تلقی شده و باید عیناً به ارز در حساب‌های آن بانک ثبت و نگهداری شود. اما تسویه حساب نهایی به نرخ ارز در روزی که ارز توسط بانک تعیین شده از حساب بانک گشاینده اعتبار برداشت شده، ملاک محاسبه بانک گشاینده می‌باشد. یعنی نرخ ارز در روز معامله اسناد ملاک خواهد بود (زمانی فراهانی، 1388: 266؛ اربابی، 1389: 134-135).

چنانچه تأمین ارز یا هم ارز ریالی از سوی واردکننده با تأخیر صورت پذیرد، آن بانک

نسبت به وصول هزینه یا خسارت‌های احتمالی و دیرکرد با توجه به قراردادهای منعقد شده بین بانک و واردکننده اقدام خواهد نمود (اربابی، 1389: 135).

7.5. تحلیل فقهی معامله ارزی

یکی از مسائلی که نه تنها در بانک‌ها و صرافی‌ها، بلکه در میان مردم نیز رواج دارد، خرید و فروش ارز است. در موضوع مورد بحث نیز متقاضی جهت پرداخت وجه کالا نیاز به ارز کشور فروشنده دارد. به این جهت هنگام مراجعه به بانک خود و درخواست گشایش اعتبار، وجه کالا را به بانک تحویل داده و بانک در مقابل، به فروشنده (ذینفع) ارز کشور او را می‌پردازد.

در واقع بانک در اینجا دو عمل انجام می‌دهد: یکی ارز (متقاضی) خریدار را با ارز کشور فروشنده (ذینفع) معامله کرده و دیگر اینکه وجه کالا را به فروشنده می‌پردازد. حال این سؤال پیش می‌آید که آیا معامله ارزی فوق در قالب بیع صرف قرار می‌گیرد یا خیر؟ با تتبع در منابع فقهی روشن می‌شود که فقها بیع صرف را اختصاص به نقدین (طلا و نقره) می‌دانند، و احکام صرف را بر خرید و فروش ارز حاکم نمی‌دانند (خمینی، بی‌تا: ج 1، ص 540؛ روحانی، 1412ق: ج 18، ص 162). هر چند گروهی نیز اعتقاد به تعمیم صرف به پول‌های رایج دارند (ر.ک: مغنیه، 1965: ج 3، ص 269).

با توجه به دو دیدگاه مذکور اگر معامله ارزی در اعتبارات اسنادی از مصادیق بیع صرف باشد، تقابض نقدین در مجلس شرط است (همان؛ روحانی، 1412ق: ج 18، ص 163؛ خمینی، بی‌تا: ج 1، ص 539؛ شهید ثانی، 1410ق: ج 3، ص 374). رعایت این حکم در اعتبارات اسنادی مشکل است؛ زیرا متقاضی معمولاً وجه نقد برای پرداخت به بانک در اختیار ندارد. به نظر می‌رسد راه حل مناسب این باشد که همان گونه که بیشتر فقها اظهار نموده‌اند، معاملات ارزی از مصادیق بیع صرف قرار نگیرد تا باعث ایجاد اشکال فوق

نشود.

۸. بانک و مغایرت اسناد

اگر بانک گشاینده بنا به تشخیص خود، اسناد را مطابق با شرایط اعتبار تشخیص نداد، اسناد مغایر را مورد پذیرش قرار نمی‌دهد. این مغایرت‌ها خواه حائز اهمیت باشند و خواه کم‌اهمیت، بانک گشاینده تصمیم‌گیری در مورد قبولی آن را به متقاضی محول می‌کند. از این رو مراتب را به اطلاع متقاضی رسانده تا وی به رغم وجود مغایرت، موافقت خود را با تسویه اسناد اعلام دارد. بدیهی است متقاضی تا زمانی که اسناد را به رغم وجود مغایرت نپذیرفته، نمی‌تواند آنها را به منظور ترخیص کالا از گمرک در اختیار گیرد. البته در بسیاری از موارد متقاضی اسناد را پذیرفته، سپس بانک گشاینده ضمن اطلاع به بانک تعیین‌شده، حسب مورد پوشش وجه منظور شده را اعمال می‌دارد یا آنکه ترتیب انتقال وجه را می‌دهد (لنگریچ، 1387: ۲۲۰-۲۲۱ و 256).

در صورت مغایرت اسناد با شرایط مقرر در اعتبارنامه، بانک گشاینده با درخواست متقاضی، اقدام به صدور اصلاحیه می‌کند. اما صدور اصلاحیه صرفاً بر اساس توافق بانک گشاینده، ذینفع و بانک تأییدکننده (در صورت وجود) امکان‌پذیر می‌شود. به هر حال بانک گشاینده حتی در شرایطی که بانک تأییدکننده (در صورت وجود) اصلاحیه را بدون تأیید آن ابلاغ نموده باشد، از حیث اصلاحیه‌ای که صادر نموده مسئول است (همان: 153-155).

8.1. ارزیابی فقهی

8.1.1. از منظر جعاله

بانک گشاینده به عنوان عامل در جعاله، در عین اینکه وجه اعتبار را به ذینفع پرداخت می‌کند، باید اسنادی را از ذینفع جهت تسلیم به متقاضی، دریافت کند که با شرایط اعتبار

مطابق باشد. از این رو بانک گشاینده، هیچ تکلیفی در دریافت اسناد مغایر از ذینفع ندارد؛ بلکه با دریافت اسناد مغایر به وظیفه خود در برابر متقاضی نیز عمل نکرده است؛ بنابراین مستحق دریافت وجه اعتبار و کارمزد از متقاضی نخواهد بود؛ زیرا در جعاله عامل زمانی مستحق جُعل است که عمل را همان گونه که جاعل خواسته، به پایان برساند (شهید اول، 1417ق: ج 3، ص 100؛ محقق حلی، 1408ق: ج 3، ص 127). البته در صورتی که متقاضی اسناد مغایر را بپذیرد، بانک در تحویل اسناد به متقاضی، به تعهد خود عمل کرده است.

8.1.2. از منظر عقود نامعین

تکلیف بانک در گرفتن اسناد مطابق با شرایط اعتبار کاملاً مطابق با قواعد حاکم بر قراردادهای خصوصی نیز می باشد؛ زیرا بانک به عنوان یکی از طرف های قرارداد، موظف است اسناد مطابق با شرایط اعتبار را دریافت کند، نه اسنادی که با اعتبار مغایرت دارد. ضمانت اجرای دریافت اسناد مغایر نیز، نه تنها عدم تعلق کارمزد به بانک است، بلکه متقاضی هیچ تکلیفی در بازپرداخت وجه اعتبار ندارد.

8.2.2. ابلاغ موارد مغایرت اسناد با اعتبارنامه

در صورتی که بانک گشاینده پس از بررسی اسناد دریابد که اسناد ارائه شده با مفاد اعتبارنامه مغایرت دارد و تا پایان مهلت اعتبارنامه اسناد مطابق با اعتبار به او ارائه نگردد، مطابق بند الف ماده 16 UCP 600، می تواند از پذیرش اسناد خودداری کند. در این حالت تعهد پرداخت نیز از او ساقط می شود. البته بانک گشاینده متعهد است موارد مغایرت را به اطلاع ذینفع برساند (کاشانی زاده، 1388: 326؛ اتاق بازرگانی بین المللی و مرکز تجارت بین المللی، 1387: 43.23).

ماده 16 UCP 600 در این باره مقرر می دارد: «هنگامی که ... بانک گشاینده اعتبار،

تصمیم به رد اسناد بگیرد، باید موضوع را طی اطلاعیه‌ای به ارائه‌دهنده اسناد اطلاع دهد. اطلاعیه مذکور باید حاوی این مطالب باشد: 1. عدم پذیرش پرداخت... اسناد توسط بانک؛ 2. مغایرت‌هایی که بانک به استناد آنها از پذیرش اسناد خودداری کرده است.

علت لزوم مطلع کردن ارائه‌کننده اسناد از موارد مغایرت این است که او با آگاهی از آن موارد، از مهلت باقی‌مانده برای اصلاح و ارائه مجدد اسناد به بانک استفاده کند. در راستای تحقق همین هدف، برای اطلاع موارد مغایرت در ماده 14 مهلت پنج‌روزه تعیین شده است. ضمانت اجرای عدم ایفای تعهد مذکور و محروم کردن ذینفع از این فرصت، لزوم پذیرش پرداخت از جانب بانک گشاینده است (کاشانی‌زاده، 1388: 327).

8.2.3. ارزیابی فقهی

با انعقاد قرارداد اعتبار اسنادی، تعهد مستقل و غیرقابل برگشتی به نفع ذینفع، بر عهده بانک گشاینده می‌آید. این تعهد زمانی از بین می‌رود که ذینفع تا سررسید اعتبار، اسناد مطابق با شرایط اعتبار را به بانک ارائه نکند. بنابراین این گونه نیست که به محض ارائه اسناد مغایر توسط ذینفع، تعهد پرداخت بانک گشاینده ساقط شود. بلکه تعهد بانک تا زمانی که سررسید اعتبار به پایان برسد، همچنان باقی است. اما وظیفه بانک در مقابل ذینفع، صرف تعهد به پرداخت نیست؛ بلکه اگر ذینفع اسناد مغایر با اعتبار را به بانک ارائه کند، باید موارد مغایرت را ظرف مهلت معین (پنج روز) به اطلاع ذینفع برساند تا ذینفع در مهلت باقی‌مانده بتواند اسناد مطابق را به بانک ارائه کند. در صورتی که بانک اقدام به اطلاع موارد مغایرت نکند، مفهوم این رفتار این است که اسناد را پذیرفته است؛ بنابراین باید وجه اعتبار را به ذینفع پرداخت کند.

تعهدی که بانک گشاینده اعتبار در اطلاع موارد مغایرت به ذینفع دارد، از جمله تعهداتی است که با تحلیل اعتبار اسنادی، در قالب جعاله سازگاری ندارد؛ زیرا عامل در

جعاله برخلاف بانک در اعتبارات اسنادی، هیچ تعهد غیر قابل فسخی در برابر ذینفع ندارد؛ چه برسد به اینکه باید موارد مغایرت را هم به اطلاع او برساند.

نتیجه

- قرارداد اعتبار اسنادی متوقف بر رضایت سه طرف متقاضی، ذینفع و بانک گشاینده اعتبار است؛ لکن انعقاد آن با ایجاب متقاضی و قبول بانک گشاینده اعتبار انجام می‌گیرد.

- تطبیق نهاد اعتبارات اسنادی با قالب عقود معین، با توجه به ایرادهایی که به آن وارد است، امکان‌پذیر نیست؛ از این رو لازم است نهاد اعتبارات اسنادی را از جمله عقود نامعین و مصداق ماده 10 قانون مدنی به حساب آورد.

- در صورت تحلیل اعتبارات اسنادی در قالب جعاله، بانک گشاینده اعتبار، نقش عامل در جعاله را ایفا می‌کند. لکن به نظر می‌رسد نقش بانک نقشی فراتر از عامل در جعاله است؛ زیرا تعهدی که بانک بر عهده می‌گیرد، به هیچ وجه عامل در جعاله ندارد.

- گشایش اعتبار، دریافت وثیقه (پوشش) از متقاضی، بررسی اسناد و تطبیق آنها با اعتبار، ابلاغ اعتبار به ذینفع، پرداخت وجه اعتبار، تحویل اسناد به متقاضی و تسویه با او، از جمله وظایف بانک گشاینده اعتبار است که با بررسی آنها ملاحظه گردید این تعهدات با وظایف عامل در جعاله قابل تطبیق نیست. لکن بانک گشاینده اعتبار طبق اصل صحت قراردادها و حاکمیت اراده، می‌تواند ضمن قراردادی، خود را متعهد به انجام اعمالی کند که با توجه به اصل لزوم قراردادها نتواند از آن برگردد.

منابع

1. ابوالحسنی، اکبر، «سفارشات خارجی (توصیف و تحلیل حقوقی)»، تهران: ماهنامه صنعت حمل و نقل، 1375.
2. اتاق بازرگانی بین‌المللی و مرکز تجارت بین‌المللی، مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP 600)، ترجمه محمد صالح ذوقی، تهران: کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین‌المللی، چاپ دوم، 1387.
3. اخلاقی، بهروز، «بحثی پیرامون اعتبارات اسنادی»، مجله حقوقی دادگستری، شماره اول، ص 65 - 99، 1370.
4. اربابی، محمدرضا و جعفر یغمائیان، تجارت بین‌الملل مبتنی بر اعتبارات اسنادی، تهران: قرارگاه سازندگی خاتم الانبیا (ص)، قرب نوح (ع)، 1389.
5. امامی، سیدحسن، حقوق مدنی، ج 2، تهران: کتاب‌فروشی اسلامی، چاپ سوم، 1376.
6. امیری قائم مقامی، عبدالحمید، حقوق تعهدات، تهران: میزان، 1385.
7. انصاری، مرتضی، المکاسب، ج 5، قم: کنگره جهانی بزرگداشت شیخ اعظم انصاری، 1415ق.
8. بانک مرکزی ایران، مصاحبه با حضرت آیت‌الله رضوانی، عضو محترم فقیهان شورای نگهبان درباره بانکداری اسلامی.
9. بجنوردی، سیدحسن، القواعد الفقهیه، ج 1 و 5، قم: الهادی، 1419ق.
10. بهجت، محمدتقی، رساله توضیح المسائل، قم: شفق، چاپ نود و دوم، 1428ق.
11. بیات، مجید، «بانک گشاینده و بانک تعیین شده»، نشریه بانک و اقتصاد، شماره 91، ص 40-42، 1387.
12. پورتال انهار، توضیح المسائل مراجع مسائل بانکی: <http://portal.anhar.ir>.

13. تی. لاریا، ایمانوئل، «روش‌های پرداخت در تجارت الکترونیک»، ترجمه ماشاء الله بناء نیاسری، مجله حقوقی نشریه مرکز امور بین الملل معاونت حقوقی و امور مجلس ریاست جمهوری، شماره 34، ص 157-210، 1385.
14. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق، تهران: گنج دانش، چاپ هشتم، 1376.
15. _____، دائرة المعارف حقوق مدنی و تجارت، تهران، مشعل آزادی، 1375.
16. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج 12، بیروت: دار إحياء التراث العربی، بی تا.
17. حسینی روحانی، سیدصادق، المسائل المستحدثة، بی جا: بی نا، بی تا.
18. _____، فقه الصادق (علیه السلام)، ج 18، قم: دارالکتاب - مدرسه امام صادق (علیه السلام)، 1412ق.
19. خزاعی، حسین، «روش‌های پرداخت ثمن در تجارت بین المللی»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، شماره 33، ص 1-34، 1378.
20. خمینی، سیدروح الله، تحریر الوسیله، ج 1 و 2، قم: مؤسسه مطبوعات دار العلم، بی تا.
21. _____، کتاب البیع، ج 1 و 5، قم: مؤسسه اسماعیلیان، چاپ چهارم، 1410ق.
22. خوانساری، سید احمد بن یوسف، جامع المدارک فی شرح مختصر النافع، ج 5، قم: مؤسسه اسماعیلیان، چاپ دوم، 1405ق.
23. رضایی برزگر، داور، عملیات بانکی بین المللی، تهران: پیشبرد، چاپ دوم، 1390.

24. رفیعی، محمدتقی، «تحلیل حقوقی قرارداد گشایش اعتبار اسنادی در حقوق ایران»، نشریه حقوق خصوصی، دانشگاه تهران، شماره 12، ص 51 - 96، 1387.
25. زمانی فرهانی، مجتبی، اعتبارات اسنادی بازرگانی، تهران: ترمه، 1388.
26. _____، بانکداری خارجی، تهران: ترمه، 1384.
27. سبزواری، سید عبد الأعلى، مذهب الاحکام، ج 18، قم: مؤسسه المنار، چاپ چهارم، 1413ق.
28. سماواتی، حشمت الله، حقوق معاملات بین المللی، تهران: ققنوس، 1377.
29. شهید اول، محمد بن مکی عاملی، الدروس الشرعیه، ج 3، قم: اسلامی، چاپ دوم، 1417ق.
30. شهید ثانی، زین الدین بن علی عاملی، الروضه البهیة فی شرح اللمعه الدمشقیه، ج 3 و 4، قم: کتابفروشی داوری، 1410ق.
31. _____، مسالك الافهام، ج 5 و 11، قم: مؤسسه المعارف الإسلامیه، 1413ق.
32. صافی گلپایگانی، لطف الله، جامع الأحکام، قم: انتشارات حضرت معصومه (سلام الله علیها)، چاپ چهارم، 1417ق.
33. صدوق، محمد بن علی بن بابویه، من لایحضره الفقیه، ج 3، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ دوم، 1413ق.
34. طارم سری، مسعود، حقوق بازرگانی بین المللی، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی، 1377.
35. طباطبایی، سیدعلی، ریاض المسائل فی بیان الاحکام، ج 2، قم: آل البيت للطباعه و النشر، 1404ق.
36. طوسی، محمد بن حسن، المبسوط، ج 2 و 3، تهران: المکتبه المرتضویه لإحياء الآثار الجعفریه، چاپ سوم، 1387.

37. علامه حلی، حسن بن یوسف، تذکره الفقهاء، ج 14 و 17، قم: مؤسسه آل البيت (علیهم السلام)، 1414ق.
38. _____، قواعد الاحکام، ج 2، قم: اسلامی، 1413ق.
39. عمروانی، رحمن، «روابط حقوقی طرفین اعتبار اسنادی»، مجله فقه و حقوق، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، شماره 16، ص 157-182، 1387.
40. فاضل لنکرانی، محمد، جامع المسائل، قم: امیر قلم، 1380.
41. قهرمان پور، سعید، دوره جامع اعتبارات اسنادی، شرکت تأمین سرمایه امین، 1391.
42. کاتوزیان، ناصر، حقوق مدنی (عقود معین)، ج 4، تهران: شرکت سهامی انتشار، چاپ چهارم، 1382.
43. _____، قواعد عمومی قراردادها، ج 2، تهران: شرکت سهامی انتشار، چاپ چهارم، 1376.
44. کاشانی زاده، هدی، «مطالعه تطبیقی تعهدات ذینفع و گشاینده اعتبار اسنادی در برابر یکدیگر در عرف و رویه ای متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP 600) و ماده 5 قانون تجارت متحدالشکل ایالات متحده آمریکا (UCC)»، مجله حقوقی بین المللی، نشریه مرکز امور حقوقی بین المللی معاونت حقوق و امور مجلس ریاست جمهوری، شماره 40، ص 313-344، 1388.
45. گائو ایکس یانگ، روس پی بوکلی، «ماهیت حقوقی ویژه و منحصر به فرد اعتبارات اسنادی»، ترجمه ماشاءالله بنا نیاسری، مجله حقوقی نشریه مرکز امور بین الملل معاونت حقوقی و امور مجلس ریاست جمهوری، شماره 35، ص 305-345، 1385.
46. لنگریچ، رینهارد، اعتبارات اسنادی در حقوق تجارت بین الملل، ترجمه سعید حسنی، تهران: میزان، 1387.

47. محقق حلی، جعفر بن حسن، شرایع الاسلام، ج 3، قم: مؤسسه اسماعیلیان، چاپ دوم، 1408ق.
48. مرادی بنی، محمدعلی، حقوق و تعهدات بانک در پرداخت های اعتباری، (رساله کارشناسی ارشد) استاد راهنما، دکتر بهروز اخلاقی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، 1380.
49. مراغی، میر عبد الفتاح بن علی حسینی، العناوین الفقهیه، ج 1 و 2، قم: دفتر انتشارات اسلامی، 1417ق.
50. مظاهری، رسول، جعاله در بانک داری اسلامی، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، 1381.
51. مغنیه، محمد جواد، فقه الإمام الصادق(ع)، ج 3 و 4، بیروت: دارالعلم، 1965.
52. مکارم شیرازی، ناصر، القواعد الفقهیه، ج 1، قم: مدرسه امام امیر المؤمنین (علیه السلام)، چاپ سوم، 1411ق.
53. موسویان، سیدعباس، احکام فقهی بانکداری بدون ربا، تهران: وثوق، 1386.
54. _____، مبانی فقهی بازار پول و سرمایه، تهران: دانشگاه امام صادق(ع)، 1391.
55. نجفی، محمد حسن، جواهرالکلام، ج 22 و 26 و 35، بیروت: دار إحياء التراث العربی، چاپ هفتم، 1404ق.
56. نراقی، احمد بن محمد مهدی، عوائد الایام، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، 1417ق.
57. وحید خراسانی، حسین، توضیح المسائل، قم: مدرسه امام باقر (ع)، چاپ نهم، 1428ق.
58. الهلویی زارع، فاطمه، مسئولیت بانک در اعتبارات اسنادی (پایان نامه کارشناسی ارشد)، دانشگاه تربیت مدرس، 1387.